

ویژگی‌های مدیران جهادی در جمهوری اسلامی ایران

مجید فارسیجانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱

چکیده

در جامعه، مسئولیت شناخت و حل مسائل بر عهده علوم اجتماعی است و باید دانست که رکن اصلی این علم، «مدیریت» است که دارای وجوه عملیاتی و بُعد راهبردی است. در «جمهوری اسلامی ایران»، نظام مدیریت باید به سمت مدیریتی آمیخته با تقوا و پیروی از آرمان‌های انقلاب اسلامی جهت‌گیری شود. این نوع مدیریت که «مدیریت جهادی» نام گرفته است، باید در کشور و نظام مدیریتی کلان آن به یک باور تبدیل گردد. این مقاله به بررسی ویژگی‌های مدیران جهادی از منظر آموزه‌های اسلامی با تأکید بر قرآن کریم و نهج‌البلاغه می‌پردازد. هدف دیگر این مقاله، شناسایی صفات کلیدی مدیران جهادی و تأثیر آن بر موفقیت سازمان‌ها است.

واژگان کلیدی

مدیریت جهادی، مدیریت مردمی، وظایف مدیران

۱. کارشناس ارشد مدیریت دولتی.

مقدمه

مدیریت اثرگذار و کارآمد، مدیریتی است که با «جهاد در راه خدا و برای رفاه مردم» همراه باشد و در این صورت، مردم نیز همراه خواهند شد. این رویکرد، نه تنها تسهیل کننده رفاه عمومی است، بلکه به عنوان خدمت به خداوند نیز تلقی می گردد. مدیران جهادی باید مدیریتی عالمانه و عادلانه داشته باشند و برای انسان ها و ارزش های انسانی احترام قائل باشند؛ البته نه صرفاً برای بهره‌وری بیشتر، بلکه با این دیدگاه که انسان، خلیفه خدا در روی زمین است (شهید مطهری، براساس آیه ۳۰ سوره بقره).

مفهوم مدیریت جهادی

مدیریت جهادی، نوعی مدیریت است که با اصول اسلامی آمیخته شده و پاسخی به نیازهای جوامع اسلامی است. این نوع مدیریت بر استواری، امید و توانایی غلبه بر چالش ها مبتنی است و در قرآن کریم و نهج البلاغه به عنوان الگویی برای رسیدن به رضایت الهی و رفاه اجتماعی تشریح شده است.

ویژگی های شاخص مدیر جهادی

جهادی بودن: تعهد خدمت به مردم بدون واهمه
ایمان و توکل: اعتقاد و اعتماد به خداوند در مسیر دستیابی به اهداف
اعتماد به نفس و خودباوری: ایجاد انگیزه و اطمینان در دیگران
نظم و برنامه: اهمیت حفظ نظم در فرآیندهای مدیریتی
شجاعت: توانایی روبه‌رو شدن با چالش ها
صبر و استقامت: تاب‌آوری در برابر مشکلات
شناخت دشمن: شناسایی تهدیدات و مقابله با آنها
فراجناحی بودن: عدالت و بی طرفی در تصمیم گیری ها
آسیب شناسی: شناسایی و حل بحران ها
اجتناب از تکبر و خودنمایی: حفظ تواضع و تمرکز بر اهداف جمعی
مشورت: ارزش دهی به نصایح دیگران برای بهبود تصمیم گیری
رفاه طلب نبودن: وابستگی و تعلق انسانی به مظاهر زندگی دنیا است

جهادی بودن

ورود به میدان با اعتقاد و اعتماد کامل به ائمه معصومین (علیهم السلام) و همچنین ثابت قدمی در راه حق، از ویژگی های اصلی این نوع مدیریت است. جنگ تحمیلی مثال خوبی است؛ زیرا رزمندگان عزیز ما آن را با اعتقادی که داشتند به دفاعی مقدس در برابر تهاجم بیگانه تبدیل کردند و حماسه هایی بزرگ خلق کردند. آنها با امکاناتی کم در مقابل کمونیست شوروی و امپریالیسم آمریکا ایستادند و این مهم، تنها با روحیه شیعی-اسلامی محقق گردید.

همانطور که امیرالمؤمنین حضرت علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: «در حقیقت خداوند جهاد را واجب گردانید و آن را بزرگ داشت و مایه پیروزی و یاور خود قرارش داد. به خدا سوگند کار دنیا و دین جز با جهاد درست نمی‌شود» (وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۹).

کار جهادی باید هدفمند، درست متوجه آرمان‌ها، هوشمندانه، عاقلانه و دشمن‌شکن باشد. این همان معنایی است که ما مبارزه را در اصطلاح معمولی به کار می‌بریم: «دارم مبارزه می‌کنم؛ این یک مبارزه است.» این یک تعبیر مصطلح است و در جهاد نیز این معنا وجود دارد (بیانات مقام معظم رهبری در بازدید از پژوهشکده رویان).

مدیر جهادی به نیروهایش نمی‌گوید «بروید»، بلکه می‌گوید «بیاید»؛ زیرا خودش در وسط میدان است. همانطور که شهید سلیمانی عزیز می‌گفت، مدیر جهادی باید امامت و جلوداری کند؛ باید جلو رفت و گفت: «بیا» (مستند شهید سلیمانی). شخصی که برای مردم مسئولیت قبول کرد، خادم مردم شد و در جنگ (جهاد فی سبیل الله)، خواب معنا ندارد. ما باید آن قدر تلاش کنیم و کار کنیم که خواب ما را بگیرد و ببرد، نباید بخوابیم (شبکه فرهنگی رسانه، شهید زین‌الدین).

ایمان و توکل

مدیر جهادی باید ایمان قلبی به خدا داشته و به او توکل کند، زیرا این بهترین راه برای پیشبرد اهداف است. کسی که ایمان به پیروزی نداشته باشد، قطعاً پیروز نخواهد شد. همانطور که خداوند در آیه ۳ سوره احزاب می‌فرماید: «وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا» (و بر خدا توکل کن، زیرا خدا کارسازی را بسنده است).

در روایاتی از رسول مکرّم اسلام (صلی الله علیه و آله) ایمان چنین شناسانده شده است: ایمان، تصدیق با قلب، اقرار با زبان و عمل با اعضاء و جوارح می‌باشد (بحارالانوار، ج ۶۶، ص ۶۸). مدیر جهادی باید از چنین ایمانی برخوردار باشد تا بتواند کار را پیش ببرد.

در باب ایمان در کار، مقام معظم رهبری در ارتباط تصویری که با نمایندگان تشکلهای دانشجویی داشتند فرمودند: «می‌دانید از همان اول انقلاب - یعنی قبل از اینکه رئیس‌جمهور [بشوم]، سال ۵۸- دانشجویها به سفارش امام آمدند سراغ بنده و با دانشجویها مرتبط شدم و کار کردم؛ من کاملاً به عمق کارهای دانشجویی و فعالیت‌های دانشجویی آشنا هستم و می‌دانم که وضع چه جوری است و چه جوری بود و چه جور شد که بعضی از آنها زاویه پیدا کردند؛ اول زاویه پیدا می‌کنند، بعد یواش یواش منحرف می‌شوند که گاهی اوقات بعضاً به مقابله - ۱۸۰ درجه - می‌انجامد. اگر ایمان باشد، تقوا باشد، دیگر واقعاً مشکلی وجود نخواهد داشت، یعنی دانشجو به سراغ مخالفین انقلاب و دشمنان انقلاب نخواهد رفت؛ لذا خداوند متعال در قرآن به پیغمبرش امر می‌کند: فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ؛ هم تو ایستادگی کن و استقامت کن، هم آن کسانی که با تو هستند ایستادگی کنند؛ این خیلی مهم است؛ و اگر این ایستادگی بود، تشکل و افراد آن تشکل عاقبت به‌خیر می‌شوند؛ اگر چنانچه این ایستادگی نبود، این تقوا و ایمان عمیق و فکر منطقی و عمیق وجود نداشت، آن وقت دیگر در مورد عاقبت، مشکل است [ختم به خیر شود]؛ به قول حافظ، «حکم مستوری و مستی همه بر عاقبت است» (بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکلهای دانشجویی ۱۴۰۰/۰۲/۲۱)».

اعتماد به نفس و خودباوری

همانطور که یک فرد باید صلاحیت داشته باشد تا به عنوان یک مدیر انتخاب گردد، باید از اعتماد به نفس کافی نیز برای مدیریت آن کار بهره ببرد. می‌دانیم کسی که به خود اعتماد نداشته باشد، مسلماً کم اعتماد دیگران را نیز به عنوان یک مدیر از دست می‌دهد و رشته کار نیز از دستش در می‌رود و به موفقیت‌های لازم در پیشبرد اهداف نخواهد رسید. یک مدیر، الگو است برای زیردستان خود و می‌تواند با اعتماد به نفس خود، اعتماد به نفس آن‌ها را نیز بالا ببرد. امام علی (ع) می‌فرماید: «دانا کسی است که قدر خود را بشناسد و در نادانی انسان همین بس که ارزش خویش را نداند» (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۳).

دفاع مقدس به ملت ما روحیه‌ی خودباوری داد. این خودباوری در بین جمع کثیری از مردم که خوشبختانه امروز شما در میدان علم و در میدان‌های گوناگون - [یعنی] ساخت‌وساز و دیگر چیزها - گاهی مشاهده می‌کنید، عمدتاً به خاطر دفاع مقدس است؛ یعنی فرض کنید که یک جوان بیست و چندساله با اقتدار تمام، با اطمینان به نفس تمام، یک جمعیتی را، یک لشکر را دنبال خودش راه می‌انداخت می‌رفت و به دشمن ضربه‌ی قاطع می‌زد؛ این به مردم احساس خودباوری می‌دهد، احساس اطمینان به نفس می‌دهد؛ و دفاع مقدس توانست ثابت کند که ملت ایران از ورطه‌هایی مثل ورطه‌ی جنگ تحمیلی می‌تواند با سربلندی، سر بلند کند (بیانات در ارتباط تصویری با شرکت کنندگان در آئین تجلیل از پیشکسوتان دفاع مقدس ۳۱/۰۶/۱۳۹۹).

نظم و برنامه

از دیگر شاخص‌های مدیریت جهادی، نظم و برنامه است که لازمه رسیدن به اهداف است. می‌توان اهمیت نظم را از دیدگاه امام علی (علیه‌السلام) در این فرمایش مشاهده کرد: «(اوصیکما و جمیع اهلی و ولدی و من بلغه کتابی بتقوی الله و نظم امرکم)» شما را (ای حسن و حسین) و همه خانواده و فرزندانم و هر کس را که نوشته من به او می‌رسد، به تقوای الهی و نظم در کارهایتان سفارش می‌کنم (نهج البلاغه، فیض، نامه ۴۷، ص ۹۷۷). امام خمینی (ره) در رابطه با نظم می‌فرماید: «من برای بار چندم است که به این قوای مسلح سفارش می‌کنم، به اینکه نظم در بین هر ارگانی که هست باید برقرار باشد و وظیفه دارند که با نظم باشند. اگر نظام با نظم نباشد، این نظام نیست، این آشفتگی است و این نمی‌تواند هیچ کاری انجام بدهد» (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۱۴۸).

مقام معظم رهبری در خصوص نظم می‌فرماید: «یک وصیت کلی است برای همه ما که در زندگی شخصی و خانوادگی و در کارهای تحصیلی و اداری و در مشاغلی که در جامعه داریم، نظم و برنامه‌ریزی را مراعات کنیم. اینها نظم‌های عمدتاً فردی است؛ اما در سطح جامعه هم باید نظم را مراعات کنیم. هر کس در هر جایی قرار دارد، خود را موظف بداند که نظم اجتماعی را رعایت کند. این یک ادب عمومی برای ما در سطح جامعه است؛ همه هم در این جهت شریک هستند» (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۸۱/۹/۱).

شجاعت

شجاعت یعنی اینکه مدیر برای پیشبرد اهدافش، دفاع از حق مردم و قدم گذاشتن در راه انبیاء، ترسی به دل راه ندهد. البته کسی می‌تواند ترسی به دل راه ندهد که دنیاپرست نباشد و ایمان راسخ داشته باشد که مزد شجاعتش را خواهد گرفت. می‌توان گفت که شجاعت، باعث ایستادگی می‌شود.

امام علی (علیه‌السلام) فرمود: «ارزش هر کس به اندازه همت او و راستگویی و صداقت هر کس به اندازه شخصیت اوست و شجاعت هر کس به اندازه بی‌اعتنایی وی (به ارزش‌های مادی) است و عفت هر کس به اندازه غیرت اوست» (حکمت ۴۷ نهج البلاغه).

مقام معظم رهبری در باب شجاعت، امام خمینی (ره) را مثال زدند و فرمودند: «یکی از خصوصیات که امام ممتاز به آن بودند، شجاعت بود. شجاعت، صفت خیلی بزرگ و خوبی است. معنای شجاعت این نیست که انسان خطر را نفهمد، چشمش را ببندد و بگوید ان شاء الله چیزی نیست و بی‌حساب به آب و آتش بزند. بعضی‌ها مودیانۀ سعی می‌کنند شجاعت را به معنای بی‌حساب عمل کردن و بی‌کله وارد یک ماجرا شدن بگیرند» (بیانات در دیدار اعضای ستاد بزرگداشت چهاردهمین سالگرد رحلت حضرت امام خمینی (ره) ۸۲/۳/۳).

ایشان همچنین فرمودند: «نماینده مردم باید شجاع باشد. این ملت، ملت شجاع و آزاده‌ای است؛ ملتی است که تهدید قدرت‌های متکبر جهانی او را به عقب نمینشانند؛ بنابراین نماینده او هم باید شجاع باشد و نترسد؛ شجاعت در مقابل دشمن، شجاعت در مقابل باطل، شجاعت در پذیرش حرف حق. اگر خودتان توانستید کسانی را بشناسید که دارای این خصوصیات باشند، بروید به آن‌ها رأی دهید» (بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه ۸۲/۲۴).

صبر و استقامت

صبر و استقامت را می‌توان خویشتن‌داری در مسائل و مصائب دانست. صبر با استقامت است که معنا و مفهوم پیدا می‌کند. کسی که بتواند بر صبر خود استقامت کند، می‌تواند بر توانمندی خویش مسلط شود و این تسلط، نشانه انسان واقعی است. البته صبر زمانی خوب است که بر پایه امر الهی باشد و گرنه صبر برای دنیاپرستی هیچ فایده‌ای ندارد. صبر را می‌توان از واژگان کلیدی قرآن نام برد که حدود ۷۰ بار در آن به کار رفته است. صبر به یکی از اصول مهم اخلاقی و صفات برجسته و ضروری انسانی دلالت دارد و می‌توان گفت زمینه‌ساز آراستگی انسان به فضیلت‌های بسیار می‌شود. در قرآن کریم، منشأ بسیاری از خوبی‌ها صبر معرفی گردیده و پاداشی که برای آن ذکر شده، بی‌حساب است.

پیامبر اکرم (ص) در باب صبر می‌فرمایند: «صبر سه نوع است: صبر در هنگام مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر ترک گناه» (کافی (ط-الاسلامیه) ج ۲، ص ۹۱، ح ۱۵).

و خداوند متعال: «وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ» صابران را در زمره دوستان و محبوبان خود یاد می‌کند (آل عمران/سوره ۳، آیه ۱۴۶).

امام علی (علیه السلام) فرمودند: «وَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَلَا فِي إِيمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ»؛ بر شما باد به صبر و شکیبایی، زیرا نقش صبر در ایمان همانند سر است برای بدن و همان طور که بدن بدون سر فایده ای ندارد، در ایمان بدون صبر نیز خیری وجود ندارد (نهج البلاغه، حکمت ۷۹).

هیچ تلخیی در زندگی برای انسان پیش نمی آید، مگر این که اگر در برابر آن تلخی برای خدا صبر کند، خدا عوض آن را در زندگی اصلی انسان به او خواهد داد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم زرنده ۸۴/۲/۱۴).

دشمن شناسی

در بحث دشمن شناسی، ابتدا باید دانست دشمن کسی است که دنیاپرست و به دنبال هوای نفسانی است. البته مردم کشورمان این را در دوران دفاع مقدس به خوبی درک کردند و با واژه دشمن کاملاً آشنا شدند. در آن زمان، هم رژیم بعث عراق بود و هم استکبار جهانی که با دشمنی نسبت به انقلاب اسلامی، به عراق کمک می کردند تا به اهدافش برسد. مدیر جهادی باید دشمن شناس باشد؛ یکی از ارکان اصلی مدیریت جهادی، همین دشمن شناسی است. دشمن شناسی آن قدر مهم است که در قرآن، بخش قابل توجهی از آیات به این مقوله پرداخته است و در قرآن، این واژه با نام «عدو» ذکر گردیده است. آنجا که خداوند به پیامبرش دستور داد که بر دشمنان سخت گرفته و با آنان جهاد نماید: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ»؛ ای پیامبر! با کافران و منافقان جهاد کن و بر آنها سخت گیر (توبه، ۷۳). امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در باره دشمن شناسی می فرماید:

کسی که در برابر دشمنش به خواب رود (از او غافل باشد)، حيله‌ها ی غافلگیرانه دشمن او را از خواب بیدار می کند» (غررالحکم، ج ۵، ص ۳۴۴). امام خمینی (ره) در این باب می فرماید: «نباید غافل باشیم، ما باید بیدار باشیم و توطئه‌های آنها را قبل از اینکه با هم جمع بشوند، خنثی کنیم» (صحیفه نور، ج ۷، ص ۴۸). مدیر جهادی باید هم خوب دشمن را بشناسد، هم شیوه‌های دشمنی را.

راه‌ورسم‌ها و سمت‌وسوهایی را که آنها برای دشمنی در نظر گرفته‌اند، [همه] باید بدانند؛ مسئولین باید بدانند، مردم هم باید بدانند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم قم ۱۳۹۵/۱۰/۱۹). شهید خرازی می گوید: «مدیر جهادی باید حواسش را کلاً جمع کند و در پی رضای مردم و آرمان انقلاب باشد»؛ و در جای دیگر، این شهید بزرگوار می فرماید: «دشمن را دشمن اسلام بدانید نه دشمن لشکر نصر یا فتح یا عاشورا. دشمن مشترک برای اسلام است. اگر جایی دشمن ماند و پاکسازی نشد، آن ما هستیم که باید پاکسازی کنیم. کسی نگوید که این دشمن ما نبود و برای لشکر نصر است. نمی شود؛ دشمن برای همه است. باید بدانیم که دشمن، مشترک اسلام است و باید با تدبیر پاکسازی شود» (فصلنامه مدیریت جهادی).

آنچه وظیفه‌ی ما به عنوان مردم، به عنوان آحاد جمهوری اسلامی است: اولاً دشمن شناسی است؛ دشمن را [بشناسیم]؛ در شناخت دشمن اشتباه نکنید. نگویید که خب همه میدانیم؛ بله، شما میدانید که دشمن کیست؛ دشمن استکبار است، دشمن صهیونیسم است، دشمن آمریکا است؛ این‌ها را شما می دانید اما تلاش وسیعی دارد انجام می گیرد برای اینکه این قضیه را بعکس کنند، نظر مردم را عوض کنند، با شیوه‌های پیچیده‌ی تبلیغاتی؛ همه باید مراقب باشند؛ دشمن شناسی بسیار مهم

است؛ یکی این بعد دانستن نقشه‌ی دشمن، دشمن چه کار دارد می‌کند، چه کار می‌خواهد بکند؛ و بعد، دانستن شیوه‌ی مقابله‌ی با نقشه‌ی دشمن؛ این را باید مردم ما بدانند (بیانات در دیدار مردم قم ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

فراجناحی بودن

مدیران نباید در گفتار و عمل، تمایل خود را به گروه و حزب خاصی نشان دهند، زیرا از این طریق است که می‌توانند نهایت بی‌طرفی و امانتداری در مسئولیت خود را داشته باشند. می‌توان گفت که مدیران باید با ایمان به آخرت و رعایت اصل عدالت، به طیف‌ها و جریان‌های مورد تأیید نظام به یک چشم نگاه کنند و به یک‌سونگری‌ها توجه کنند تا باب اختلاف باز نشود. فراجناحی بودن یک مدیر را می‌توان در شخصیت شهید سلیمانی دید که همواره با انقلاب بود، کنار مردم بود و البته فراجناحی عمل می‌کرد. مقام معظم رهبری در این مورد می‌فرمایند: «با اشاره به لزوم پیگیری مستمر اجرای برنامه‌های تدوین شده برای ایجاد امنیت تأکید کردند: با عوامل ایجاد ناامنی در هر لباس و کسوتی چه آشوبگران حرفه‌ای و اوباش، چه عناصر اتوکشیده سیاسی، چه افرادی که با کسوت حزب‌اللهی عمل می‌کنند و چه در کسوت یک عضو عالیرتبه وابسته به دستگاه‌ها باید با نگاه یکسان برخورد کرد و از موضعی فراجناحی و خردمندانه تا آخر اینگونه مسائل را پیگیری نمود» (دیدار اعضای شورای تامین استان‌ها با رهبر انقلاب ۷۹/۱۱/۲۵).

آسیب‌شناسی

آسیب‌شناسی در مدیریت جهادی به معنای بررسی و تحلیل دقیق چالش‌ها، مشکلات و نقاط ضعفی است که ممکن است در مسیر اجرای مؤثر اصول و ویژگی‌های مدیریت جهادی در جمهوری اسلامی ایران ایجاد شوند. این فرآیند به شناسایی موانع و تهدیداتی کمک می‌کند که می‌تواند منجر به کاهش کارایی و اثربخشی مدیران جهادی شود.

دلایل ضرورت آسیب‌شناسی

- شناسایی نقاط ضعف و تهدیدها: آسیب‌شناسی به مدیران جهادی کمک می‌کند تا نقاط ضعف سازمانی، سیستمی و رفتاری خود و همکارانشان را شناسایی کنند.
- بهبود عملکرد و افزایش کارایی: با شناسایی دقیق آسیب‌ها، مدیران می‌توانند راهکارهای مؤثری برای رفع مشکلات و بهبود عملکرد اتخاذ کنند.
- افزایش اعتماد عمومی: وقتی مدیران جهادی به طور فعال به شناسایی و رفع آسیب‌ها می‌پردازند، اعتماد عمومی به آن‌ها و سازمانشان افزایش می‌یابد.
- جلوگیری از انحراف از اهداف: آسیب‌شناسی منظم کمک می‌کند تا سازمان از مسیر اصلی خود منحرف نشود و همواره در راستای اهداف تعیین شده حرکت کند.
- تقویت روحیه جهادی: شناسایی و مقابله با آسیب‌ها باعث ایجاد انگیزه در مدیران و کارکنان می‌شود.

اجتناب از تکبر و خودنمایی

همانطور که می‌دانید، تکبر و خودنمایی باعث می‌شود که یک مدیر بیش از حد امر و نهی کند، توقعات بی‌جا و بی‌مورد داشته باشد و نتواند از توانایی‌های زیرمجموعه خود از جمله مشاورت و همکاری به نحو احسن استفاده کند، زیرا نظر خودش را مقدم بر بقیه نظرات می‌داند.

امام علی (علیه‌السلام) در این مورد می‌فرماید: «خدا را! خدا را! پرهیزید از کبر تعصب‌آمیز و تفاخر جاهلی که آن مرکز پرورش کینه و جایگاه وسوسه‌های شیطان است که ملت‌های پیشین و امت‌های قرون گذشته را فریفته است» (خطبه ۱۹۲ نهج البلاغه).

مقام معظم رهبری در خصوص تکبر می‌فرماید: «یکی از خصوصیات تکبر این است که انسان خودش را از دیگران بزرگ‌تر ببیند. معنای تکبر این نیست؛ این یکی از خصوصیات تکبر است. این چیز خیلی خطرناک و عجیبی است. انسان وقتی آیات قرآن را ملاحظه می‌کند، می‌بیند روی این صفت - که با اسم‌های گوناگونی هم از آن یاد شده: استعلا، علو، استکبار، تکبر - خیلی تکیه شده و انسان مؤمن که در راه خدا حرکت می‌کند، از این خصوصیت خیلی برحذر داشته شده است.

برای کسی که خود را مقتدر ببیند، تکبر فرقی نمی‌کند. این نوعی از تکبر است. انسان خود را دارای قدرت و غنا و بی‌نیازی احساس کند یا خود را دارای علم و دانش احساس کند و هر چیزی که به او عرضه می‌شود، چون به علم و دانش خود خیلی معتقد است، همه چیز را با دانش خود تطبیق بکند؛ هرچه در دایره علم او گنجید، آن درست است؛ هر چیزی در دایره علم او نگنجید، آن را رد خواهد کرد! این هم شعبه‌ای از تکبر و یکی از انواع خطرناک آن است. حتی برای کسانی هم که اهل عبادت و زهد و توجه به خدا و تلاش معنوی هستند، تکبر در کار و رشته خودشان وجود دارد. همان عجیبی که انسان عابد و زاهد به عبادت خود پیدا می‌کند، یکی از شعب تکبر است؛ خود را بزرگ دیدن، خود را پاک دیدن، خود را برتر از دیگران دیدن» (گزیده بیانات مقام معظم رهبری - سی روز سی گفتار).

اهل مشورت بودن

مشورت کردن با افراد عاقل و صاحب‌خرد، یکی از راه‌های مهم در پیشبرد اهداف است. همانطور که می‌دانید، مشورت و نظرخواهی از دیگران، یکی از عوامل مهم و مسائل حیاتی در تصمیم‌گیری است، چون با توجه به وسعت موضوعات و پیچیدگی مسائل و نیز گستردگی اطلاعات، یک نفر قادر به شناخت همه مسائل و به دست آوردن تمام اطلاعات لازم در مورد یک مسئله نیست و در نتیجه نمی‌تواند تصمیم منطقی و درستی در مورد آن اتخاذ نماید. لذا می‌توان به اهمیت مشورت در این مورد پی برد.

"پیامبر گرامی اسلام صلی‌الله علیه و آله و سلم": «بعد از مشورت، هرگز کسی گمراه نخواهد شد و به بیراهه نخواهد رفت» (مواعظ عددیه، ص ۱۵).

امام علی (ع): «کسی از لغزش و خطا مصون می‌ماند که در کارها با دیگران مشورت می‌کند» (فهرست غرر، ص ۱۸۳).

امام علی (ع): «هیچ پشت گرمی و محکم کاری در کارها مطمئن تر از مشورت کردن نیست» (نهج البلاغه، کلمه ۱۰۹).
 امام محمدباقر (علیه السلام): «در امور خودت با افراد خداشناس، کسانی که از خدا می ترسند مشورت کن» (تحف العقول، ص ۳۰۲).

امام رضا (علیه السلام): «با آدم‌های ترسو و بخیل هیچ وقت مشورت نکن. آدم ترسو، حلّ معضلات را برایت مشکل می گیرد و آدم بخیل تو را از هدف باز می دارد» (مواعظ صدوق، ص ۱۰۹).

رفاه طلب نبودن

مدیر جهادی نباید به دنبال منفعت شخصی باشد و اهل رفاه باشد؛ نباید وقتی ببیند که مردم در تنگدستی زندگی می کنند و خودش دنبال رفاهیات باشد. باید همواره کنار مردم و مانند مردم زندگی کند. همانطور که امام علی (ع) می فرماید: «رهبران جامعه اسلامی نباید از مال حلال، ثروت اندوزی کنند. حکمت این مسأله هم آشکار است. اگر ثروت نزد هیأت حاکم جمع شود، تنگدستان به ستوه و طغیان خواهند آمد» (خطبه ۱۵۸).

همچنین، در جایی که شریح قاضی در دوران خلافت آن حضرت خانه‌ای به هشتاد دینار خرید، امام او را سرزنش نمود و به یاد قیامت انداخت (نامه ۳ نهج البلاغه). یا عثمان بن حنیف انصاری که عامل حضرت در بصره بود، چون به خوانی مفصل خوانده شد، حضرت او را ملامت کردند: «به من خبر رسیده که مردی از جوانان بصره تو را بر خوانی خوانده است و تو بدانجا شتافته‌ای، خوردنی‌های نیکو برای آورده‌اند و پی‌درپی کاسه‌ها پیشت نهاده‌اند... آیا بدین بسنده کنم که مرا امیرمؤمنان خوانند و در ناخوشایندهای روزگار شریک آنان نباشم؟!»

البته که رفاه در کنار ایمان و عمل صالح مطلوب است همانطور که خداوند متعال در آیه ۳۵ سوره سبأ می فرماید: «وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَآوِلْدَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جِزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفِ ءَامِنُونَ؛ اموال و اولاد ما (از همه) بیشتر است (و این نشانه علاقه خدا به ماست!) و ما هرگز مجازات نخواهیم شد! اموال و فرزندانمان هرگز شما را نزد ما مقرب نمی سازد، جز کسانی که ایمان بیاورند و عمل صالحی انجام دهند که برای آنان پاداش مضاعف در برابر کارهایی است که انجام داده‌اند و آنها در غرفه‌های (بهشتی) در (نهایت) امنیت خواهند بود!»

نتیجه گیری

لازمه موفقیت مدیران جهادی، تجسم و اعمال صفات ذکر شده است که می تواند تیم‌های مدیریتی را به سوی تغییرات مثبت هدایت کند. هرچند این مقاله قادر به پوشش کامل تمام ابعاد مدیریت جهادی نیست، اما هدف آن، آشنا کردن خوانندگان با این مفهوم مهم است.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

مواعظ عددیه

مواعظ صدوق

تحف العقول

غررالحکم

اصول کافی

وسائل الشیعه

بحارالانوار

صحیفه نور

بیانات مقام معظم رهبری

فصلنامه مدیریت جهادی

مستند شهید سلیمانی

شبکه فرهنگی رسانه